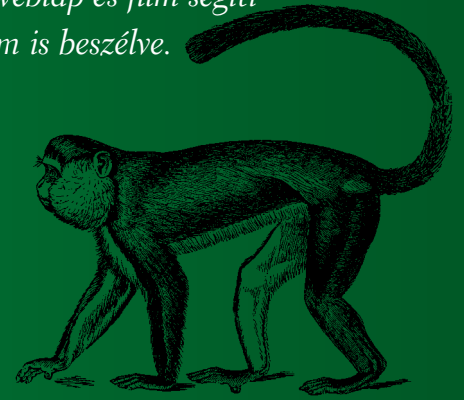

Majomkutatók I.

Manapság aránylag könnyen lehet bárkiből primatológus, aki elvégzi egy adott egyetem főemlőstani kurzusát, és beleássa magát valamely faj természetrajzába. Számos könyv, cikk, weblap és film segíti munkáját, a múzeumi gyűjteményekről nem is beszélve. De hogyan is volt ez a múltban?

Ha valakit megkérünk, hogy soroljon fel főemlősökkel foglalkozó kutatókat, valószínűleg a könyveik és a média révén világhírűvé lett két kutató, *Dian Fossey* és *Jane Goodall* nevét említi. De kik azok, akik először kezdtek el főemlősöket tanulmányozni, élő vagy múzeumi példányok formájában? Kik állították fel a ma elfogadott rendszertant, és kik írják le az új fajokat? Kik azok, akiknek neve több faj leírójaként is szerepel? Az alábbiakban ezen kutatók munkásságából szemezgetünk.

Már az ókori görög és római tudósok is felismerték a főemlősök emberhez való hasonlatosságát. *Arisztotelész* már fark-

American Museum of Natural History.
Fotó: Buzás Balázs

kal rendelkező és fark nélküli főemlősöket is megkülönböztetett, de ezen fajok komolyabb rendszerezésére várni kellett. Akárcsak a többi élőlény esetében, az első tudományos osztályozást a svéd *Carl von Linné* (1707-1778) természettudós ismertette először, „*Systema Naturæ*” című művében. A ma használatos legerletterjedtebb osztályozások az amerikai *George Gaylord Simpson* 1945-ben megalkotott rendszerén

Mókusmajom (*Saimiri*) ábrázolása
Edward R. Alston *Mammalia* című, 1879-1882 között íródott művében

alapulnak, amely elsősorban a morfológiai jellegekre épít. Simpson rendszerét *Elwyn L. Simons* (1972) és *L. Martin* (1990) módosította, majd a tudomány fejlődésével új lehetőségek jelentek meg a főemlősök osztályozásának finomítására (pl. molekuláris biológia). Jelenleg a főemlős-rendszertan bibliájának is nevezett mű a *Colin P. Groves* nevéhez fűződő, 2001-ben kiadott *Primate Taxonomy*.

Habár *Alexander von Humboldt* (1769-1859) német természettudós és utazó, *John Frederick Miller* (1759-1796) angol botanikai illusztrátor, *Johann Centurius von Hoffmannsegg* (1766-1849) német természettudós és *Anselme Gaëtan Desmarest* (1784-1838) francia zoológus is gyűjtött és írt le főemlősfajokat, nem ez volt a fő szakterületük, így részletes életrajzuk ismertetésétől eltekintünk.

A nem taxonómiával foglalkozó ismertebb kutatókkal (*Fossey*, *Galdikas*, *Goodall*, *de Waal*, stb.) a Vadon korábbi számaiban már részletesen foglalkoztunk, őket most nem említjük.

A főemlőskutatás terén elért eredmények miatt viszont említésre méltó személyek még a korábban *Dian Fossey*-val együtt dolgozó *Ian Redmond*, a Kongói Demokratikus Köztársaság területén élő hegyi keleti gorillák megmentését és a *Gorilla Journal* szerkesztését irányító *Angela Meder* vagy a koboldmakikát tanulmányozó és legutóbb új fajt leíró *Myron Shekelle*. A vadon élő példányok megmentéséért folytatott küzdelem élharcosának számít *Anthony B. Rylands*, a Conservation International primatológusa, valamint a Nemzetközi Természetvédelmi Unió (IUCN) Főemlős Munkacsoportjában is tevékenykedő *Thomas M. Butynski*. A Duke Egyetem Főemlős Központ professzora, *Ken Glander* a madagaszkári fajok kutatásában jeleskedik, kollegája, *Tom Struhsaker* a ritka vöröskolobuszok (*Ptilocolobus*) elterjedésére és ökológiájára fókuszálva Afrika esőerdeinek védelmén dolgozik. *John F. Oates*, a City University of New York (CUNY) antropológiai részlegének professzora a főemlősök szociális viselkedését, az afrikai fajok evolúcióját és állatföldrajzát kutatja. *Esteban Sarmiento* gyakorlati anatómus, aki az emberszabásúak biológiáját, fossziliáit, továbbá afrikai főemlősöket és a cryptozoológia témakörébe tartozó amerikai „nagy lábút” kutatja. Végezetül, de nem utolsósorban ne feledkezzünk meg a japán kutatókról, akik elsősorban a vadon élő példányok viselkedését tanulmányozták

már 1949(!) óta. *Kinji Imanishi* (1902-1992) és *Denzaburo Miyadi* (1901-1988) már 1950 elején Primatológiai Kutatócsoportot alapított a Kyotói Egyetemen, majd kutatásukat kiterjesztették Délkelet-Ázsiára és Afrikára is. A többieket származásuk szerint, két részben mutatjuk be.

AMERIKAIK

Daniel Giraud Elliot (1835-1915) zoológus, aki hazáján kívül európai múzeumokban is dolgozott. 1906-ig a chicagói Field Múzeum madártani részlegének kurátora volt, majd nyugdíjba vonult, és az Amerikai Természettudományi Múzeum (American Museum of Natural History) gyűjteményében folytatta kutatásait. Itt eltöltött

© The Field Museum, CSZ5910

nyugdíjas éveit az emlősök tanulmányozásának szentelte, munkáját *A főemlősök áttekintése* (*Review of the Primates*, 1913) című háromkötetes műben összegezte. Igazából ebben csak a kezébe került típuspéldányokat írta le, így számos hibát is ejtett. Egyes tudósok szerint sohasem volt tisztában az emlősök egyedfejlődése során lezajló anatómiai változásokkal, így több alkalommal írt le „új” fajokat tévesen. Például egy félig kifejlett hím és egy kifejlett nőstény síkvidéki gorillát annak koponyája alapján új genusznak (*Pseudogorilla*) és új fajnak (*P. mayema*) titulált, törpegorilla néven. Emlékét az utókor a róla elnevezett Daniel Giraud Elliot-díjjal, az Amerikai Egyesült Államok Tudományos Akadémiája által alapított érdemrenddel őrzi, melyet az arra érdemes zoológusoknak és őslénytan kutatóknak adnak.

George Gaylord Simpson (1902-1984) őslénykutató, egyike a modern rendszertan megalapozóinak. A Yale Egyetem elvégzése után rögtön az Amerikai Természettudományi Múzeumban helyezkedett el.

American Museum of Natural History. Fotó: Buzás Balázs

© Ernst Mayr Library of the Museum of Comparative Zoology, Harvard University

Fő szakterülete a kihalt emlősök és azok interkontinentális terjeszkedése volt. Több ásatást vezetett, tudományos hírnevét egy 50 millió éves ló koponyájának megtalálása alapozta meg. Munkásságának köszönhetően a XX. század egyik legbefolyásosabb paleontológusává vált. Habár a II. világháború során az amerikai hadsereg tagjaként az észak-afrikai hadszínterre került, a háború vége felé több fő műve is megjelent: Az evolúció üteme és módja (*Tempo and Mode in Evolution*, 1944), A rendszerezés alapelvei (*The Principles of Classification*, 1945) és az Emlősök osztályozása (*Classification of Mammals*, 1945). Ezekon kívül több mint 150 tudományos cikket és számtalan könyvet publikált az evolúcióról és az amerikai kontinenst benépesítő prehisztórikus faunáról. 1945-59-ig az Amerikai Természettudomá-

ny Múzeum Geológiai és Paleontológiai Gyűjteményének, majd 1970-ig a Harvard Egyetem Összehasonlító Állattani Múzeumának (Harvard University Museum of Comparative Zoology) kurátora volt.

Philip Hershkovitz (1910-1997), becenevén „Don Felipe” a múlt század talán legnagyobb primatológusa volt, aki 1947-től haláláig a chicagói Field Múzeumban dolgozott. A kutatással töltött mintegy ötven év során a neotrópusi emlősökről 160 tudományos és 100 egyéb publikációja jelent

Photographer: Carl Akeley © 1981
The Field Museum, GN83880_1A

meg, ami a téma legszakavatottabb ismerőjévé avatta. 75 dél-amerikai emlőstaxon leírása fűződik nevéhez, további tucatnyi az ő nevét viseli. A ma élő újvilági majmokról írott klasszikus munkája (*Living New World Monkeys /Platyrrhini*, Vol. 1.)

Majom vagy főemlős?

A köznyelvben népszerű és elterjedt „majom” elnevezés valójában nem az összes főemlőst takarja. Mondhatnánk, hogy a majmoknak farka van, amíg az emberszabásúaknak nincs, de ez így nem teljesen helytálló. A zoológia tudományának szaknyelvében a főemlősök rendje nagyobb rendszertani egység, amelyen belül elkülönítjük a félmajmok (*Strepsirrhini*) és az igazi majmok (*Haplorrhini*) alrendjét. Ez utóbbin belül található az emberfélék (vagy emberszabásúak, Hominidae) családja, amelybe a csimpánzon, bonobón, gorillán és orangutánon kívül mi emberek is beletartozunk. Így ha a majom szót használjuk, akkor általában a kisebb testű, nem emberszabású főemlősökre gondolunk.

a chicagói egyetem gondozásában jelent meg. A könyvön tizenegy évig dolgozott, miközben megvizsgálta több mint 3100 múzeumi példányt és főemlős-fossilát, és megfigyelt több száz szabadon és fogságban élő újvilági majmot. Annak ellenére, hogy ez a mű egyike az emlőskutatás legnagyobb publikációinak, a második kötet kiadása – amelyet Hershkovitz már nem tudott befejezni – máig várta magára.

Elwyn L. Simons (1930–) fő érdeklődési köre a kihalt és ma élő főemlősök viselkedése. Elsődleges kutatási területe az egyiptomi Fajum-mélyföld, ahol az első ember-szerűek evolúcióját vizsgálja. Ezenkívül

© DUPC - Division of Fossil Primates

Madagaszkár fosszilis óriáslemurjaival és más főemlősök evolúciójával foglalkozik. Több mint 70 tudományos expedíciót vezetett Egyiptomba, Madagaszkár szigetére, Indiába, Iránba, Nepálba és az amerikai Wyoming állam területére. 1977 és 1991 között az amerikai Duke Egyetem Főemlős-központjának (Duke University Primate Center) vezetője és a fosszilis lemurok ot-tani gyűjteményének megalapozója volt.

Az itt tárolt 24000 példányos gyűjtemény a legnagyobb a világon. Simons közel 300 tudományos publikáció szerzője, az Amerikai Tudományos Akadémia tagja. 1972-ben könyve jelent meg a majmok evolúciójáról (*Primate Evolution*).

Russell A. Mittermeier (1949–) a Harvard Egyetemen antropológiából doktorált primatológus és herpetológus. Sokáig a Természetvédelmi Világalapnak (WWF) dolgozott, majd a Conservation International,

Photographer: Cristina G. Mittermeier

és 1977 óta az Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) főemlős-specialista csoportjának elnöke. Számos könyv és több mint 300 szócikk megírása fűződik a nevéhez. Eközben arra is marad ideje, hogy három

kontinens húsz országában kutassa a maj-mokat természetes környezetükben. Több új főemlősfaj leírása fűződik nevéhez.

Frederick S. Szalay (1938–) magyar származású, az erszényesek és majmok eredetével és őslénytanával foglalkozó professzor, aki jelenleg a City University of New York (CUNY) antropológiai részlegében dolgozik. Fő érdeklődési köre az emlőscsaládok és -rendek evolúciója. A csontrendszertrendszert felépítését kutatva próbálja megtalálni

© Frederick S. Szalay

a hiányzó láncszemeket a fosszilis és ma élő formák között. Az emlősök fejlődési alaktanáival foglalkozó cikkeinek száma eléri a kétszázat. További hat monográfiát és hat könyvet írt ebben a témában. Szerzőtársaival jegyzett két fő műve A főemlősök törzsfelődése (*Phylogeny of the Primates*, 1975) és A főemlősök fejlődéstörténete (*Evolutionary History of the Primates*, 1979).

Buzás Balázs
(balazsbuzas.com)
(folytatjuk)

American Museum of Natural History. Fotó: Buzás Balázs